

De Photographie van de Hoogstraat: wat een prachtig boek!

• Han van der Horst

RECENSIE - Het is alweer een een maand of wat geleden dat een uitgebreide studie verscheen over de eerste Schiedamse fotograaf Jan van Diggelen. Zijn honderdste sterfdag is daarvoor de aanleiding. Auteur Fred Martin, al bekend door zijn mooie boek over de geschiedenis van het Groenweegje in de Brandersbuurt, heeft zo precies mogelijk Van Diggelens leven uitgedroogd. Dat niet alleen. Hij beschrijft ook nauwkeurig zijn relaties met en in de stad. Ook vindt men alle foto's die Van Diggelen ooit maakte, althans die de tand des tijds overleefden en nog terug te vinden zijn.

“Elk nadeel heb zijn voordeel”, zei Johan Cruijff en deze constatering gaat zeker op voor dit boek. Fred Martin kan maar moeilijk hoofd- en bijzaken van elkaar onderscheiden. Hij geeft alles wat hij rond Jan van Diggelen ontdekte een plaatsje in zijn boek. Zo vat hij de totale inhoud van het nummer van de Schiedamsche Courant samen waarin Van Diggelen zijn eerste advertentie plaatste. Martin dist gegevens op over verre familieleden en zakenrelaties, ja zelfs over personen die Van Diggelen als huurder of koper van een woning voorgingen. Toch is dat niet storend. Zo krijgen de lezers een goede indruk van het milieu waarin hij verkeerde en wat het betekende om in zijn tijd een fotozaak op te bouwen. Martin heeft onmiskenbaar verteltalent en dat houdt ons ondanks de wijdlopiegheid bij de les. Ik kon als het ware voor mijn geestesoog Van Diggelen met zijn zware camera zien zeulen op weg naar een plek die het verdiende te worden vastgelegd op wat toen nog letterlijk een gevoelige plaat was.

Jan van Diggelen werd in 1836 geboren als eersteling in een gezin van dertien kinderen waarvan er acht de volwassen leeftijd bereikten, wat véél was in die dagen. Hij kwam ter wereld in een van de meer dan dertig slopjes achter het Broersveld. Later verhuisde het gezin naar de Munnikebuurt, vervolgens naar de Taansteeg en tenslotte naar de Noordvest. Dat was voor die dagen wat we tegenwoordig een wooncarrière noemen. Dat kwam omdat zijn vader het bracht tot chef van mouterij De Rosmolen tegenover molen de Palmboom. Daardoor kon Jan naar school gaan. Hij wist bovendien aan de militaire dienst te ontkomen en in 1859 slaagde hij erin een winkel te openen op de Hoogstraat. Het huidige nummer daarvan is 108. Hoe hij aan een beginkapitaal kwam, is onduidelijk.

Jan had ambitie. Het was duidelijk de bedoeling zich nog verder van de volksklasse te verwijderen dan zijn vader. Dat bereikte hij door klanten te zoeken onder de betere standen. Jan van Diggelen verkocht sigaren, snuiftabak, koffie, thee en chocola maar alleen van dure merken. Als kind van de negentiende eeuw koesterde hij belangstelling voor de nieuwste vindingen. Daar hoorde de fotografie bij. In 1839 had de Fransman Daguerre voor het eerst een camera ontwikkeld waarmee je zonder al te grote problemen binnenopnamen kon maken. De mogelijkheid je op die manier te laten portretteren werd van het begin af aan door de betere standen met beide handen aangegrepen. De techniek schreed voort, al was in 1864 fotograferen nog een heel gedoe. In dat jaar opende Jan van Diggelen achter zijn winkel een fotoatelier zoals die in andere steden, waaronder Rotterdam, al een tijd bestonden. Niet ten onrechte verwachtte hij onder zijn welgestelde klanten genoeg opdrachtgevers te vinden.

Zo werd Jan van Diggelen de eerste echte fotograaf van Schiedam. Tegenover concurrenten wist hij zich altijd staande te houden. Naarmate de tijd voortschreed kwam de fotografie in zijn winkel meer op de eerste plaats te staan. Op de etalageruit liet hij in gothische letters schilderen 'Atelier voor Photographie'.

Uit die naam zou je kunnen afleiden dat hij artistieke ambities had, zoals zijn Amsterdamse vakgenoten Jacob Olie en George Hendrik Breitner, tevens vernieuwend kunstschilder. Dat was echter niet het geval. Jan beschouwde zich als een ambachtsman, die een goed product af wilde leveren. Zijn foto's moesten scherp zijn en informatief. Dan was hij tevreden.

Aanvankelijk beperkte hij zich noodgedwongen tot portretfotografie. Toen er ook - overigens nog steeds niet erg handzame - apparaten beschikbaar kwamen voor fotografie in de open lucht, ging hij daarmee de stad in. Dat wil zeggen: als daar een aanleiding voor bestond. Zo fotografeerde Jan de Lange Kerkstraat, het Broersveld en de Kreupelstraat voordat de grachtjes en sloten daar gedempt werden. En nog eens toen dat karwei was geklaard. Van zulke opnames konden Schiedammers dan als souvenir bij hem afdrucken kopen. Hij ging ook wel eens langs om de puinhopen te fotograferen die na spectaculaire branden over waren gebleven. Wat dat betreft mag hij als voorloper gelden van de nieuwsfotografen.

Toen de prentbriefkaarten in de mode kwamen, maakte hij er talloze van markante plekken in Schiedam, vaak in opdracht van de boekhandelaar Henri Rebers die ze in zijn winkel verkocht. Dat maakt Jan van Diggelen tot een belangrijk croniqueur van zijn tijd. Het beeld dat we nu hebben van het negentiende en vroeg twintigste eeuwse Schiedam, is voor een belangrijk gedeelte door zijn heldere, informatieve en ambachtelijke opnames bepaald. Het

was net als met de sigaren en de thee: Jan van Diggelen was niet goedkoop, maar hij leverde wel waar voor zijn geld.

Zijn bemiddelde klanten hadden geen behoefte aan beelden van armoe en ellende. Die zijn van hem dan ook niet overgeleverd, of het moeten details zijn die je als opmerkzaam kijker kunt zien: armoedige mensen bijvoorbeeld, want op bijna alle buitenopnames staan passanten pontificaal naar de lens te kijken. Het opnameklaar maken van de camera was een heel karwei. Passanten bleven kijken, want het maken van een foto was toch iets bijzonders. Dat maakte je niet elke dag mee. Je ging er eens goed voor staan.

Op dezelfde manier heeft Fred Martin Van Diggelen geportretteerd: ambachtelijk, helder en in de details overal even scherp. Wat een prachtig boek is het geworden en wat een perfect geschenk voor elke jarige of jubilerende Schiedammer met hart voor de stad.

Fred Martin, de Photographie van de Hoogstraat. Het Schiedam van Jan van Diggelen (1836-1925). Amsterdam 2025. Stichting De Driehoek. Uitgegeven met steun van de Stichting Historische Publicaties Schiedam.